

Odile van den Heuvel, psychiater, bespreekt in haar column de psychiatrische symptomen die kunnen komen kijken bij de ziekte van Parkinson. Heeft u een onderwerp dat u graag besproken ziet? Stuur dan uw suggestie naar:

redactie@parkinson-vereniging.nl.

Het spreekt vanzelf dat uw inzending vertrouwelijk zal worden behandeld.

Impulscontrolestoornissen deel 2

kenmerken en risicofactoren

De vorige keer heb ik het onderwerp impulscontrolestoornissen geïntroduceerd en iets verteld over wat we denken over hoe deze ontstaan. Vandaag zal ik uitgebreider stilstaan bij de verschillende impulscontrolestoornissen en de bekende risicofactoren.

Impulscontrolestoornissen (afgekort ICS) zijn gedragsverslavingen die gekenmerkt worden door het onvermogen (of verminderd vermogen) om bepaald gedrag te remmen. Het gaat vaak om in eerste instantie aantrekkelijke dingen, gedragingen waar we plezier aan beleven, zoals eten, kopen, winnen en seks. Normaal kunnen we goed de middenweg vinden tussen gas geven (toenadering zoeken tot belonend, maar potentieel gevaarlijke situaties) en remmen (afstand houden, de toenadering staken, of zich terugtrekken). Op die manier kunnen we spannende of prettige dingen doen, zonder dat we onszelf er helemaal in verliezen, en dus genieten of plezier ervaren zonder dat we er aan ten gronde gaan. Wanneer het gaspedaal wordt ingedrukt, maar de rem het niet goed meer doet, dan spreken we van ontremming. Een bekend voorbeeld van ICS bij parkinson is hyperseksualiteit. Hyperseksualiteit is een toegenomen seksuele behoefte en activiteit, waarbij het veranderde seksuele gedrag tot problemen leidt. In een minderheid van de gevallen leidt hyperseksualiteit tot parafiliën (zoals exhibitionisme). Hyperseksualiteit komt meer

voor bij mannen dan bij vrouwen. Het omgekeerde geldt voor compulsief (of dwangmatig) kopen, wat weer meer voorkomt bij vrouwen. Sinds het bestaan van internet is het makkelijk ongemerkt uren te winkelen op 'het net', vaak tot diep in de nacht. Ook de andere impulscontrolestoornissen blijven eerst vaak lang onzichtbaar omdat het achter de PC (of laptop, tablet en telefoon) gebeurt. Wat ik bijvoorbeeld regelmatig hoor in de spreekkamer is het vaak online kopen van spullen, die dan veelal na bezorging aan huis weer retour gezonden worden. Ook de hyperseksualiteit vindt vaak zijn weg op 'het net', via dating- of porno-websites. Een andere vorm van (online) gedragsverslaving is het gokken of 'gamen'. Vaak komt het veranderde gedrag pas aan het licht bij naasten zodra het gevolgen heeft voor de bankrekening of meer openlijk plaatsvindt in het contact met anderen. De 'drang' kan immers zo sterk zijn, dat het ten kosten gaat van de normale interactie met familie en vrienden. Een andere ICS die in het rijtje thuishoort is het compulsief eten (b.v. in de vorm van extreem snoepen, of eetbuien).

Dit leidt minder vaak tot grote problemen. ICS ontstaan direct in reactie op de dopaminerge medicatie. Bij dopamine-agonisten (zoals b.v. ropinirol en pramipexol) is het risico wat groter dan bij levodopa-preparaten, alhoewel ook bij levodopa ICS kunnen ontstaan. Het merendeel (70%) van de mensen zal geen ICS ontwikkelen. De 30% van de mensen die dat wel in meer of mindere mate doet, heeft daar een verhoogde gevoeligheid voor. Bekende risicofactoren zijn: het begin van de ziekte van Parkinson op jonge leeftijd, mannelijk geslacht, voorgeschiedenis of familiegeschiedenis van verslaving, en een bij de persoonlijkheid passende neiging tot impulsief of gevaarzoekend gedrag. Ook weten we dat mensen die bekend zijn met een REM-slaapgedragsstoornis (RBD, REM-sleep Behavioral Disorder) of een depressie een verhoogd risico hebben op het ontstaan van ICS. Dat heeft mogelijk te maken met een deels gemeenschappelijk onderliggend mechanisme. Nu weten we hoe we ICS kunnen herkennen en wat de risicofactoren zijn, bespreek ik de volgende keer de behandelopties. Ik heb twee andere vormen van ontremming in deze bespreking achterwege gelaten: 'punding' en 'dopamine-dysregulatiestoornis'. Deze komen zodra ik de behandeling van de klassieke ICS heb besproken.